

УДК 336.145.1

JEL E62, F36, G28, H21, H73

DOI 10.32782/2617-5940.2.2024.6

Тетяна Коляда

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1574-4446>
Researcher ID: U-2474-2018
E-mail: t.a.koliada@gmail.com

Анастасія Купріянова

студентка,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0264-0420>
E-mail: nastakuprianova24@gmail.com

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ НА ЗМІНУ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ І ВИТРАТ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджуються тенденції та чинники впливу на зміни у структурі доходів і витрат місцевих бюджетів у період військового стану в Україні. **Метою дослідження** є оцінка впливу збройної агресії на зміну структури доходів і витрат місцевих бюджетів України та розробка пропозицій щодо перспектив фінансового забезпечення територіальних громад у період повоєнного відновлення. **Методи дослідження.** Для досягнення поставленої мети застосовувалися методи порівняльного, структурного та статистичного аналізу для визначення змін у структурі доходів і витрат місцевих бюджетів; методи систематизації та узагальнення використано для розкриття чинників, що вплинули на трансформацію бюджетної політики у період воєнних дій; за допомогою методів наукового абстрагування та передбачення обґрунтовано пропозиції щодо перспектив фінансового забезпечення територіальних громад у період повоєнного відновлення. **Результати.** У результаті дослідження встановлено, що війна значно змінила структуру доходів, зокрема, спостерігається скорочення податкових надходжень через падіння економічної активності, водночас зросла роль міжбюджетних трансфертів як основного джерела підтримки місцевих бюджетів. Доведено, що основними бюджетотворюючими податками для формування власних доходів місцевих бюджетів виступають податок на доходи фізичних осіб та єдиний податок. Було виявлено скорочення частки доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансфертів) та у ВВП. Структура витрат також зазнала змін: пріоритетними напрямками стали витрати на безпеку, соціальний захист і відновлення інфраструктури. Зміни фінансування відобразилися на оптимізації складу витрат, оскільки багато коштів спрямовується на негайні потреби, а довгострокове планування стає складнішим. Важливою є державна підтримка, яка забезпечує функціонування місцевих органів влади через субвенції та дотації. **Оригінальність дослідження** полягає в комплексному підході до оцінки фінансових викликів територіальних громад у період війни, що підкреслює важливість місцевих бюджетів у забезпеченні стабільності та життєздатності регіонів в умовах кризових явищ.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи та витрати бюджету, територіальні громади, податкові та неподаткові надходження, міжбюджетні трансферти.

Tetiana Koliada

Candidate of Sciences (Economics), Docent,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1574-4446>
Researcher ID: U-2474-2018
E-mail: t.a.koliada@gmail.com

Anastasiia Kupriianova

Student,
State Tax University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0264-0420>
E-mail: nastakuprianova24@gmail.com

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF ARMED AGGRESSION ON CHANGES IN THE STRUCTURE OF REVENUES AND EXPENDITURES OF LOCAL BUDGETS OF UKRAINE

Abstract. The article examines the trends and factors influencing changes in the structure of revenues and expenditures of local budgets during the period of martial law in Ukraine. **The purpose** of the study is to assess the impact of armed aggression on changes in the structure of revenues and expenditures of local budgets of Ukraine and to develop proposals for the prospects of financial support for territorial communities in the period of post-war recovery. **Research methods.** To achieve this goal,

*the methods of comparative, structural and statistical analysis were used to determine changes in the structure of revenues and expenditures of local budgets; the methods of systematisation and generalisation were used to reveal the factors that influenced the transformation of budget policy during the period of military operations; the methods of scientific abstraction and prediction were used to substantiate proposals for the prospects of financial support for territorial communities in the period of post-war recovery. **Finding.** The study found that the war has significantly changed the structure of revenues, with tax revenues declining due to the fall in economic activity, while the role of intergovernmental transfers as the main source of support for local budgets has increased. It has been proven that the main budget-forming taxes for the formation of own revenues of local budgets are the personal income tax and the single tax. A reduction in the share of local budget revenues in consolidated budget revenues (without transfers) and in GDP was revealed. The structure of expenditures has also changed, with security, social protection and infrastructure rehabilitation becoming priority areas. Changes in funding have affected the optimisation of the composition of expenditures, as many funds are directed to immediate needs, and long-term planning is becoming more difficult. Government support is important, as it ensures the functioning of local authorities through subventions and grants. **Originality.** The originality of the study lies in a comprehensive approach to assessing the financial challenges of territorial communities during the war, which emphasises the importance of local budgets in ensuring the stability and viability of regions in times of crisis.*

Keywords: local budgets, budget revenues and expenditures, territorial communities, tax and non-tax revenues, inter-budget transfers.

Вступ. В умовах військового стану склад та структура місцевих бюджетів України зазнають кардинальних змін, що обумовлені впливом збройної агресії на економіку, соціальні процеси та фінансову систему країни. Війна створює безпрецедентні виклики для місцевого самоврядування, змушуючи переглядати як структуру доходів, так і витрат. Зменшення податкових надходжень через руйнування підприємств та зниження економічної активності, зростання витрат на оборонні та безпекові потреби, а також підтримка внутрішньо переміщених осіб є лише частиною нових реалій, з якими стикаються місцеві органи влади.

Паралельно з цим, значно зростає роль міжбюджетних трансфертів та міжнародної допомоги, що стають ключовими джерелами фінансування для багатьох громад, чия фінансова автономія була значно обмежена. Водночас, війна ставить під сумнів подальше продовження процесів фінансової децентралізації, на які покладалися великі надії до її початку. Суттєві зміни відбуваються також у підходах до управління місцевими ресурсами, оскільки громади прагнуть забезпечити ефективність витрачання бюджетних коштів, адаптуючи їх до нових викликів і умов.

Літературний огляд. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад нині є об'єктом численних наукових досліджень та дискусій. Теоретичні засади цього питання закладені у багатьох працях зарубіжних дослідників, однак, теоретичні підходи цих праць потребують критичного аналізу та адаптації з урахуванням специфіки розвитку української економіки у період післявоєнного відновлення. Питання реформування системи місцевих фінансів і забезпечення фінансової стійкості територіальних громад активно вивчаються українськими вченими, серед яких Л. Бенюк, Г. Возняк, О. Дмитрик, І. Луніна, І. Сторонянська, А. Пелехатий, Л. Рябушка та інші [1–5].

Методологія. Для досягнення поставленої мети дослідження застосовувалися комплексні методи аналізу. Метод порівняльного аналізу використовувався для вивчення динаміки змін у структурі доходів і витрат місцевих бюджетів до та після початку воєнних дій. Метод статистичного аналізу бюджетних показників допоміг визначити кількісні зміни у надходженнях та витратах, а також виявити основні тренди у фінансовому забезпеченні територіальних громад. За допомогою методу структурного аналізу було визначено зміну у податкових та неподаткових надходженнях, міжбюджетних трансфертах і видатках місцевих бюджетів у різних регіонах країни. Методи систематизації та уза-

гальнення дозволили виокремити ключові чинники, що вплинули на бюджетну політику під час військового стану, як на рівні держави, так і органів місцевого самоврядування. Для оцінки впливу зовнішніх факторів також застосовувалися елементи контент-аналізу. Методи наукового абстрагування та передбачення використано для обґрунтуванні перспектив фінансового забезпечення територіальних громад у період повного відновлення.

Основна частина. У мирний час доходи місцеві бюджети формуються за рахунок різних джерел, серед яких основну частку займають податкові надходження. Одним із головних джерел є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який становить близько 60% всіх надходжень до місцевих бюджетів. У довоєнний період, зокрема у 2021 році, загальна сума ПДФО, спрямована до місцевих бюджетів, перевищила 190 млрд грн. Крім цього, до важливих джерел податкових надходжень відносяться місцеві податки та збори, зокрема, податок за землю, який забезпечує близько 10% доходів місцевих бюджетів, а також єдиний податок для малого та середнього бізнесу, що складає ще близько 12% [6].

Окрім податкових надходжень, важливу роль у наповненні місцевих бюджетів відіграють неподаткові надходження, до яких належать надходження від оренди комунального майна, штрафів, адміністративних зборів та доходів від комунальних підприємств. Проте їхня частка є значно меншою порівняно з податковими надходженнями, зазвичай становить від 5% до 10% загальної суми доходів місцевих бюджетів.

Міжбюджетні трансферти також є важливим інструментом підтримки фінансової спроможності громад, особливо для тих, які не можуть самостійно забезпечити достатній рівень власних доходів. Так, загальний обсяг трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів у 2020 році склав 471,5 млрд грн, з яких 426,0 млрд грн було спрямовано із загального фонду, а 45,5 млрд грн – зі спеціального фонду, що було спрямовано на фінансування делегованих повноважень держави на місцевий рівень, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист. Специфіка власних доходів місцевих бюджетів полягає в їхній залежності від економічної активності на рівні територіальних громад. Тому менш економічно розвинуті громади залишаються залежними від державної допомоги у вигляді базової дотації, оскільки їхня здатність генерувати достатні податкові надходження є обмеженою [7].

До 2019 року міжбюджетні трансферти домінували в структурі доходів місцевих бюджетів. Проте останні

роки демонструють протилежну тенденцію (рис. 1), що може вказувати на зростання фінансової автономії місцевих органів влади та реальну ефективність реформи децентралізації [8, с. 388].

У воєнний час структура доходів місцевих бюджетів зазнала суттєвих змін під впливом військових дій та економічної нестабільності. По-перше, військові дії негативно вплинули на економічну активність на місцевому рівні, що спричинило значне зниження обсягів виробництва та скорочення кількості робочих місць. Як наслідок, багато підприємств були змушені зупинити свою діяльність, що, в свою чергу, призвело до значного зменшення податкових надходжень до місцевих бюджетів. За оцінками Міністерства фінансів, деякі громади втратили до 50% своїх доходів, особливо ті, що розташовані ближче до зони бойових дій.

На додаток до цього, підвищується залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів та міжнародної фінансової допомоги. Зокрема, через втрату власних джерел надходжень, місцеві органи влади все більше покладаються на трансферти з державного бюджету та грантову підтримку з боку міжнародних партнерів. Це допомагає забезпечувати базові соціальні послуги та підтримувати інфраструктуру в умовах обмежених ресурсів. Однак така залежність створює нові виклики для сталого розвитку громад, оскільки їхня фінансова автономія знижується [9, с. 144].

У період 2019–2021 років частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України (без трансфертів) залишалася стабільною, коливаючись між 22,3% і 23,3%. Проте у 2022 році вона зросла до 24,4% завдяки військовому ПДФО, яке збільшилося через зростання кількості військовослужбовців та їхніх виплат у відповідь на військові дії країни агресора. Однак у 2023 році частка місцевих бюджетів скоротилася до 17,8%, а за перші 4 місяці 2024 року – до 15,7%. Це стало результатом вилучення військового ПДФО з місцевих бюджетів у жовтні 2023 року та зростання надходжень до державного бюджету. Це найнижчий рівень з часів децентралізації, спричинений збільшенням витрат на оборону, які фінансуються з державного бюджету. Можемо відзначити, що військове ПДФО відіграло ключову роль у

зміні частки місцевих бюджетів: у 2022 році сприяло її зростанню, тоді як у 2023–2024 роках його вилучення призвело до значного зниження питомої ваги [10].

Окрему роль у формуванні доходів місцевих бюджетів почав відігравати військовий збір, введений як тимчасовий захід. За даними Державної податкової служби України, надходження від військового збору зросли на 20–30% у порівнянні з довоєнним періодом, що пов'язано зі зростанням оборонних витрат та залучення більшості коштів держави на підтримку збройних сил. Разом з тим, у системі оподаткування також відбулися певні зміни: уряд змушений був запровадити пільги для підприємств, які постраждали від військових дій, зокрема для тих, що перебувають на тимчасово окупованих територіях або на лінії фронту. Це, своєю чергою, вплинуло на податкову базу місцевих бюджетів, оскільки доходи від основних податків, таких як податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та податок на прибуток підприємств, значно скоротилися.

Через вилучення військового ПДФО в 2024 році, частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті зменшилася з 24,4% у 2022 році до 15,7% у перші 4 місяці 2024 року (рис. 2). Тренд на скорочення питомої ваги місцевих бюджетів у 2024 році відбувся також через збільшення доходів державного бюджету за рахунок податку на прибуток банківських установ (1,5 млрд грн за перші чотири місяці 2023 року та 49,8 млрд грн за аналогічний період 2024 року), дивідендів від державних компаній (з 77 млн грн до 32,3 млрд грн), ПДВ (+81,1 млрд грн) та ПДФО (+41,9 млрд грн) [10].

Аналізуючи власні доходи місцевих бюджетів України, варто звернути увагу на структуру джерел доходів за останні 5 років (рис. 3). Основну частину доходів становлять податкові надходження, що перевищують 90% загальної суми. Ключовими бюджетом утворювальними податками є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та єдиний податок у складі місцевих податків і зборів. Рівень цих надходжень залежить від кількості працівників, що сплачують ПДФО до бюджетів територіальних громад, розміру їх заробітних плат, а також від кількості малого та середнього бізнесу, що сплачує єдиний податок. В умовах бойових дій, особливо

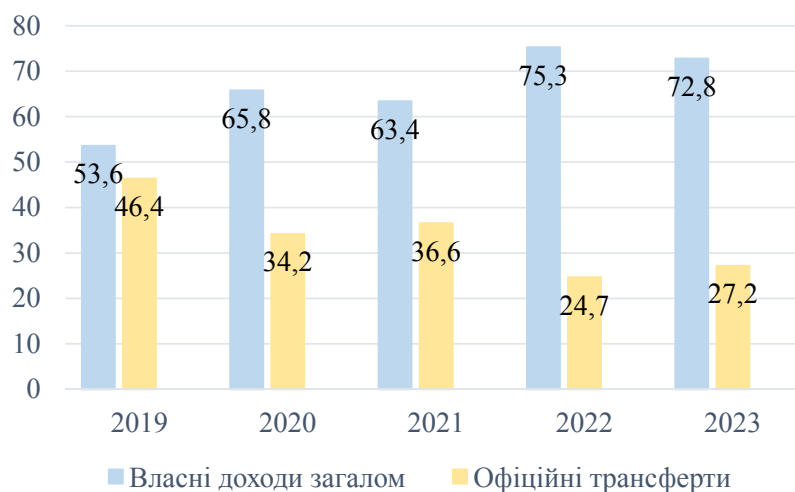
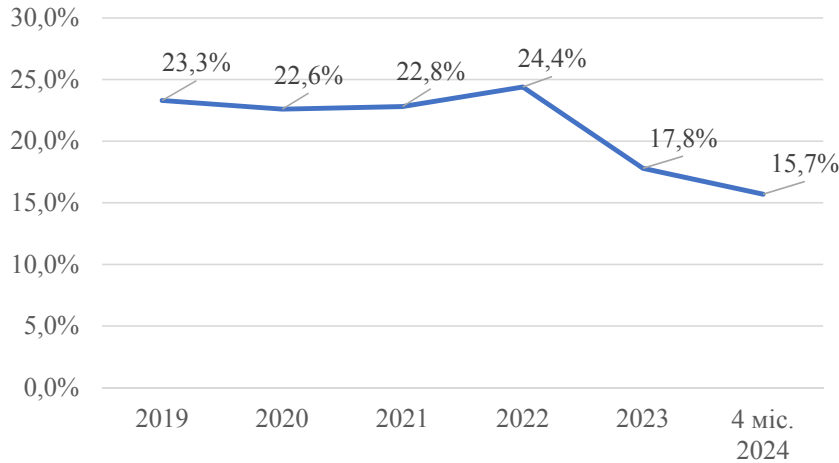

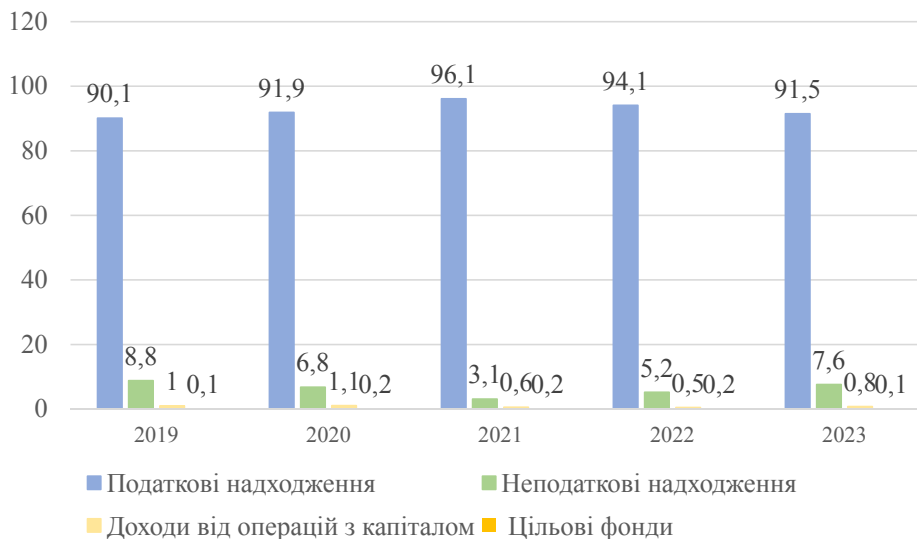
Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів України за 2019–2023 рр., %

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

Рис. 2. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України (без урахування трансфертів)

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

Рис. 3. Структура власних доходів місцевих бюджетів України за 2019–2023 рр., %

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

в постраждалих регіонах, надходження суттєво зменшуються, що негативно впливає на здатність місцевих бюджетів виконувати свої функції [8, с. 389].

Втрата частини ПДФО через зниження зайнятості населення та скорочення кількості працюючих підприємств призводить до дефіциту коштів для фінансування соціальних та інфраструктурних потреб. Це також ускладнює можливість громад підтримувати життєво важливі послуги, такі як охорона здоров'я, освіта, комунальні послуги та відновлення інфраструктури, пошкодженої внаслідок бойових дій.

Окрім безпосередніх економічних наслідків, зниження доходів місцевих бюджетів через бойові дії посилює залежність від державних трансфертів і міжнародної допомоги. Це може обмежити фінансову автономію регіонів, яка є важливою складовою децентралізації. Тому для підтримки стійкості місцевих бюджетів необхідні як законодавчі зміни, що сприяли

б оптимізації податкових надходжень, так і програми підтримки від держави, спрямовані на регіони, що найбільше постраждали від війни.

У воєнний час структура видатків місцевих бюджетів також зазнала суттєвих змін, оскільки основні пріоритети змістилися в бік забезпечення оборонних та безпекових потреб. Значна частина коштів, які раніше спрямовувалися на розвиток інфраструктури, освіти та соціальних програм, тепер перерозподіляється для фінансування армії та заходів цивільного захисту. За оцінками фахівців, у деяких регіонах до 30–40% доходів бюджету було спрямовано на підтримку місцевих оборонних ініціатив, зокрема закупівлю обладнання для територіальної оборони, будівництво укриттів і забезпечення безпеки населення [6].

Зміни також торкнулися соціальних, інфраструктурних та освітніх видатків. Наприклад, частка фінансування на капітальні проекти у багатьох громадах ско-

ротилася, оскільки бюджети зосередилися на поточних видатках, таких як підтримка життєдіяльності критичної інфраструктури та забезпечення стабільної роботи громадських служб. У сфері освіти фінансування також було скорочено, зокрема через те, що багато навчальних закладів перейшли на дистанційне навчання або навіть були пошкоджені внаслідок обстрілів (Табл. 1).

Окрім цього, новим значним напрямком витрат стало відновлення територіальних громад після бойових дій. Зруйнована інфраструктура, зокрема дороги, мости, лікарні та школи, потребує величезних фінансових ресурсів для відбудови. Уряд України, разом із міжнародними донорами, розробляє програми відновлення, але значна частина витрат фінансується за рахунок місцевих бюджетів (Табл. 2). Вартість відновлення тільки в одній постраждалій громаді може сягати мільярдів гривень, що створює додатковий тиск на місцеві фінанси та змушує місцеві органи влади шукати нові джерела фінансування, зокрема через кредити або міжнародні гранти [9, с 146].

Війна значно вплинула на самостійність місцевих бюджетів, що стало серйозним викликом для процесу фінансової децентралізації, який активно розвивався до початку бойових дій. До війни місцеві бюджети демонстрували стійке зростання доходів завдяки реформі децентралізації, яка дозволила громадам отримувати більше фінансових ресурсів на розвиток своїх територій. Проте з початком війни ситуація різко змінилася. Через значне скорочення податкових надходжень та руйнування економічної інфраструктури, багато громад стали значно більш залежними від міжбюджетних трансфертів з державного бюджету.

Залежність від державного бюджету посилилася також через значне зростання витрат на безпеку та підтримку населення в умовах війни. Громади вже не

можуть самостійно забезпечувати повне фінансування своїх потреб, особливо у постраждалих від бойових дій регіонах, де податкова база фактично знищена. Наприклад, у прифронтових областях, де економічна активність майже повністю припинилася, місцеві бюджети на 80–90% фінансуються за рахунок державних субсидій та грантів. Така залежність знижує фінансову автономію громад і обмежує їхні можливості для прийняття самостійних рішень щодо розвитку місцевої інфраструктури або надання соціальних послуг [11].

Однією з головних статей витрат місцевих бюджетів, що зросла в умовах війни, стала підтримка внутрішньо переміщених осіб. Згідно з даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), в Україні зареєстровано майже 3,5 мільйонів ВПО, що змусило місцеві бюджети переглянути свої фінансові пріоритети. На початок військової агресії у 2022 році, витрати на соціальні програми, пов'язані з забезпеченням житлом, гуманітарною допомогою та медичними послугами для цих осіб, становили значну частку місцевого бюджету. У деяких регіонах, особливо в західних областях, де концентрація ВПО найбільша, ці витрати могли складати 50–70%. Місцеві органи влади змушені виділяти додаткові ресурси для розширення соціальної інфраструктури, включаючи будівництво тимчасового житла та покращення медичних закладів [12].

На рис. 4 бачимо, що на початку повномасштабної війни кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) була значно вищою, що призвело до збільшення витрат місцевих бюджетів. Хоча на початок 2024 року кількість ВПО зменшилася, витрати на їх підтримку залишаються суттєвими. Це створює додаткове фінансове навантаження на місцеві бюджети, які вже перебувають під тиском через складну економічну ситуацію та наслідки війни. Незважаючи на скорочення кількості

Таблиця 1

Структура видатків місцевих бюджетів України за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету у 2019–2023 роках, %

	2019	2020	2021	2022	2023
Загальнодержавні функції	6,2	8,5	5,0	13,6	18,1
Оборона	–	–	–	–	–
Громадський порядок, безпека та судова влада	0,2	0,4	0,2	2,2	3,7
Економічна діяльність	14,5	19,7	15,7	12,3	8,6
Охорона навколишнього природного середовища	0,6	0,5	0,1	0,1	0,1
Житлово-комунальне господарство	6,1	6,7	5,3	8,2	10,9
Охорона здоров'я	15,9	10,6	15,7	6,3	5,2
Духовний та фізичний розвиток	3,8	4,6	3,5	4,5	4,0
Освіта	33,0	41,7	28,5	46,9	42,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	18,2	5,0	25,5	5,9	6,5
Міжбюджетні трансферти	1,5	2,2	0,6	0,1	0,1
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

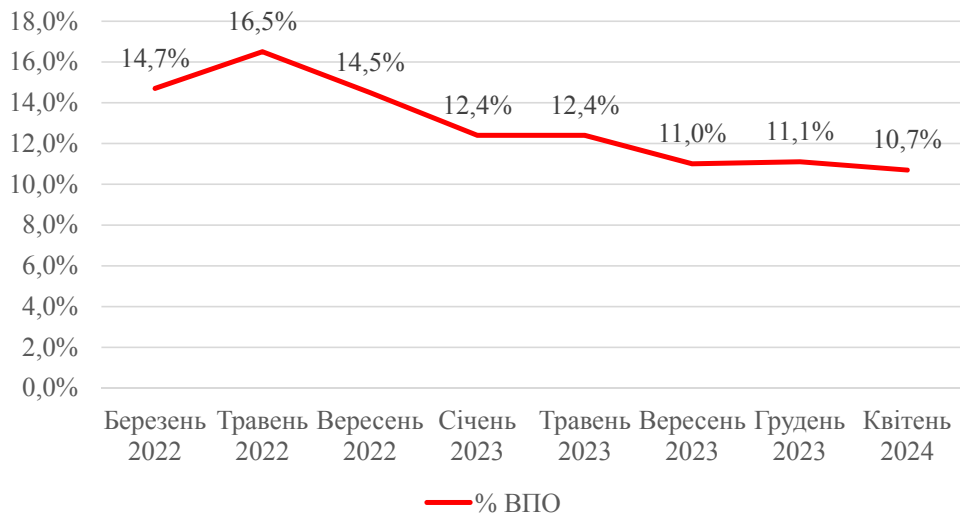
Джерело: побудовано авторами за даними [8]

Таблиця 2

Структура видатків місцевих бюджетів України за економічною класифікацією за 2019–2023 роки

	2019	2020	2021	2022	2023
Поточні видатки	82,4	79,4	79,5	89,8	76,3
Капітальні видатки	17,6	20,6	20,5	10,2	23,7
Усього видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

Рис. 4. Динаміка питомої ваги ВПО у загальній кількості населення України

Джерело: побудовано авторами за даними [13]

переселенців, необхідність забезпечення їх житлом, соціальними послугами та медичною допомогою продовжує вимагати значних коштів. Крім того, відновлення інфраструктури та допомога постраждалим громадам залишається пріоритетним завданням для органів місцевого самоврядування. Це підкреслює важливість підтримки місцевих бюджетів у період післявоєнного відновлення [13].

Щодо подальшої перспективи фінансової децентралізації в умовах війни, її реалізація стає надзвичайно складною. Хоча уряд декларує збереження курсу на децентралізацію, реальні фінансові можливості територіальних громад суттєво обмежені. Відновлення фінансової самостійності регіонів можливе лише після стабілізації економічної ситуації та завершення бойових дій, що дозволить поступово відновлювати місцеву економіку і зменшувати залежність від державного бюджету. Тим часом, подальше поглиблення децентралізації потребуватиме не лише внутрішніх реформ, але й залучення міжнародних донорів для підтримки місцевих громад, що може стати одним із ключових факторів у процесі повоєнного відновлення.

Міжнародна допомога відіграє критично важливу роль у підтримці місцевих бюджетів в умовах війни, коли власні доходи громад значно скоротилися через зниження економічної активності та руйнування інфраструктури. Зокрема, фінансова підтримка від міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський Союз та ООН, а також різні донорські фонди, стала важливим джерелом для забезпечення базових потреб територіальних громад. За даними Уряду України, з початку війни міжнародна допомога, спрямована на підтримку регіонів, перевищила 10 мільярдів доларів, що включає як гуманітарні програми, так і фінансову підтримку на відновлення інфраструктури.

Гуманітарна допомога відіграє ключову роль у забезпеченні життєдіяльності громад, особливо в регіонах, які найбільше постраждали від бойових дій. Міжнародні організації надають ресурси для забезпечення продуктами харчування, медикаментами, тим-

часовим житлом для внутрішньо переміщених осіб, а також допомагають у відновленні пошкодженої інфраструктури. Наприклад, за оцінками ООН, близько 40% гуманітарних програм спрямовано саме на підтримку місцевих громад, які опинилися в зоні бойових дій або стали місцем тимчасового проживання для сотень тисяч переселенців [14].

Міжнародна фінансова допомога також є невід'ємною частиною наповнення місцевих бюджетів. У 2023 році, завдяки підтримці міжнародних партнерів, деякі громади отримали до 20% доходів бюджету з міжнародних грантів та субсидій. Ці кошти використовуються не лише для відбудови зруйнованих об'єктів, але й для підтримки соціальних програм, фінансування шкіл, лікарень, громадських послуг та забезпечення базової життєдіяльності в умовах постійної загрози з боку військових дій. Міжнародна підтримка стає тим ключовим фактором, який дозволяє місцевим громадам продовжувати функціонувати і забезпечувати основні потреби свого населення, навіть в умовах суттєвого зниження власних податкових надходжень [11].

Після завершення війни структура доходів і витрат місцевих бюджетів зазнає значних змін, оскільки основними пріоритетами стануть відновлення зруйнованої інфраструктури, стимулювання економічної активності та повернення громад до повноцінного функціонування. Очікується, що відновлення економіки дозволить поступово збільшити власні доходи місцевих бюджетів, зокрема через зростання податкових надходжень. За прогнозами аналітиків, протягом перших п'яти років після війни податкові надходження можуть зрости на 30–40%, оскільки багато підприємств відновлять роботу, а ринок праці почне стабілізуватися. Крім того, суттєву роль у формуванні доходів відіграватимуть державні та міжнародні програми підтримки, спрямовані на відновлення економіки та інфраструктури постраждалих регіонів. Проте витрати також залишатимуться на високому рівні через необхідність значних інвестицій у відновлення зруйнованих об'єктів, включаючи школи, лікарні, житлові будинки та дороги [9, с. 145].

Для посилення фінансової стійкості місцевих бюджетів у кризових умовах важливо розробити комплекс рекомендацій, що сприятимуть їхньому ефективнішому функціонуванню. По-перше, місцеві бюджети мають диверсифікувати свої джерела доходів, щоб зменшити залежність від державних субсидій та грантів. Це може включати залучення інвестицій, розвиток місцевого підприємництва та стимулювання інноваційних проєктів, які сприятимуть економічному зростанню. Також важливо впровадити ефективну систему фінансового планування, яка дозволить громадам оперативно реагувати на зміни в економічній ситуації та забезпечувати сталий розвиток навіть у періоди нестабільності [15, с. 15].

Ключовим фактором для успішного відновлення регіонів є ефективне управління місцевими ресурсами. Регіони, що будуть здатні максимально ефективно використовувати наявні ресурси, швидше відновлять економічну та соціальну інфраструктуру і повернуться до стабільного розвитку. Зокрема, важливо впроваджувати сучасні технології та підходи до управління, що сприятимуть прозорому та раціональному використанню бюджетних коштів. За оцінками експертів, впровадження таких підходів може збільшити ефективність використання ресурсів, що дозволить громадам швидше відбудовувати регіони та створювати умови для подальшого економічного зростання [9, с. 147].

Висновки. Війна спричинила суттєві зміни у структурі доходів і витрат місцевих бюджетів, що вимагає детального аналізу та перегляду підходів до їхнього формування і використання. Через скорочення податкових надходжень, зниження економічної активності, руйнування інфраструктури та значну втрату робочих місць територіальні громади опинилися в умовах

фінансової нестабільності. Водночас, витрати місцевих бюджетів зросли через необхідність підтримки обороноздатності, допомоги внутрішньо переміщеним особам і забезпечення базових потреб населення. Таким чином, війна не лише змінила фінансові пріоритети громад, але й зробила їх значно залежними від державних трансфертів та міжнародної допомоги.

У цих умовах постала нагальна потреба адаптації місцевих бюджетів до нових реалій економічного розвитку. Це передбачає розробку більш гнучких і адаптивних фінансових стратегій, які дозволять громадам не лише вижити в умовах економічної кризи, але й поступово відновлювати свою фінансову самодостатність. Стратегічне управління бюджетами, орієнтація на ефективне використання ресурсів та розвиток місцевого підприємництва можуть стати ключовими факторами успішної адаптації до нових умов.

Важливою складовою відновлення економіки територіальних громад є тісна співпраця місцевих органів влади з міжнародними партнерами та урядом. Міжнародна фінансова допомога і технічна підтримка відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності місцевих бюджетів у кризових умовах, а також у процесі відбудови інфраструктури та відновлення економічної діяльності в постраждалих регіонах. Таке партнерство є запорукою успішного повоєнного відновлення, яке дозволить територіальним громадам швидше подолати наслідки війни та повернутися до сталого розвитку.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченню проблеми формування та ефективного використання коштів місцевих бюджетів України у період повоєнного відновлення задля посилення фінансової спроможності територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Сторонянська І.З., Бенюк Л.Я. Нова регіональна політика України: інструментарій та напрями реагування в умовах сучасних викликів. *Регіональна економіка*. 2023. № 1. С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-1>
2. Возняк Г.В., Дмитрик О.О. Фінансова стабільність та напрями її зміцнення: кейс для України в умовах війни. *Світ фінансів*. 2022. № 2 (71). С. 70–80. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2022.02.070>
3. Луніна І.О. Потенціал публічних фінансів для забезпечення видатків воєнного періоду та поствоєнного відновлення України. *Фінанси України*. 2022. № 8. С. 7–26.
4. Пелехатий А.О. Інституційно-правове забезпечення формування та реалізації бюджетної політики розвитку територій України. *Світ фінансів*. 2020. № 1 (62). С. 140–151. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2020.01.140>
5. Рябушка Л.Б., Журавка О.С., Салов Д.О. Роль місцевих бюджетів у відновленні регіонального розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 214–221. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-214-221>
6. Доходи зведеного бюджету України за 2021 рік. Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Zvit_2021_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf (дата звернення: 04.10.2024).
7. Видатки місцевих бюджетів у 2020 році впали на 15,6%. *Finbalance*: веб-сайт. URL: <https://finbalance.com.ua/news/vidatki-mistsevikh-byudzhethiv-u-2020-rotsi-vpali-na-156> (дата звернення: 05.10.2024).
8. Коляда Т.А. Фінансове забезпечення сталого розвитку територіальних громад України як чинник реальної децентралізації повоєнного відновлення. *Бізнес Інформ*. 2024. № 7. С. 385–393. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-385-393> (дата звернення: 30.09.2024).
9. Фурик І.І. Особливості формування та виконання місцевих бюджетів України в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2024. № 1(63). С. 143–148. URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303401> (дата звернення: 08.10.2024).
10. Аналіз місцевих бюджетів за січень-квітень 2024 року. *Децентралізація*: веб-сайт. URL: <https://decentralization.ua/news/18256> (дата звернення: 02.10.2024).
11. Місцеві бюджети під час війни: як виконуються та якого законодавства потребують. *Децентралізація*: веб-сайт. URL: <https://decentralization.ua/news/17963> (дата звернення: 08.10.2024).
12. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cherез-vijnu.html> (дата звернення: 10.10.2024).
13. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. International Organization for Migration. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf (дата звернення: 30.09.2024).

14. Гуманітарної допомоги потребують близько 40% жителів України – ООН. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3883647-gumanitarnoi-dopomogi-potrebut-blizko-40-ziteliv-ukraini-oon.html> (дата звернення: 30.09.2024).

15. Xin D., Koliada T., Muzychenko G. Assessment of the impact of budget decentralization on sustainable development of territorial communities in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2021. Vol 7. No 4. P. 8–17. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-4-8-17> (дата звернення: 03.10.2024).

References:

1. Storonyanska I., & Benovska L. (2023) New regional policy of Ukraine: tools and directions of response in the context of modern challenges. *Regional Economy*, no. 107 (1), pp. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-1>
2. Voznyak H., & Dmytryk O. (2022) Financial stability and directions of its strengthening: the case of Ukraine in conditions of war. *The world of finance*, no. 2 (71), pp. 70–80. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2022.02.070>
3. Lunina I. (2022) Public finance capacity to secure expenditures during the war period and the post-war recovery of Ukraine. *Finances of Ukraine*, no. 8, pp. 7–26.
4. Pelekhaty A. (2020) Institutional and legal support for the formation and implementation of the budgetary policy of the territories development in Ukraine. *The world of finance*, no. 1 (62), pp. 140–151. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2020.01.140>
5. Riabushka L., Zhuravka O., & Salov D. (2024) The role of local budgets in the restoration of regional development. *Business Inform*, no. 4, pp. 214–221. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-214-221>
6. Ministry of Finance of Ukraine (2021). *Consolidated budget revenues for 2021*. Available at: https://mof.gov.ua/storage/files/Zvit_2021_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf
7. Finbalance. (2021). *Local budget expenditures fell by 15.6% in 2020*. Available at: <https://finbalance.com.ua/news/vidatki-mistsevikh-byudzhetyv-u-2020-rotsi-vpali-na-156>
8. Koliada T. (2024) Financial support for sustainable development of territorial communities of Ukraine as a factor of real decentralisation of post-war recovery. *Business Inform*, no. 7, pp. 385–393. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-385-393>
9. Furyk I. (2024) Peculiarities of formation and execution of local budgets of Ukraine in the conditions of war. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, no. 1(63), pp. 143–148. Available at: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303401>
10. Decentralisation (2024). *Analysis of local budgets for January-April 2024*. Available at: <https://decentralization.ua/news/18256>
11. Decentralisation (2024) *Local budgets during the war: how they are implemented and what legislation is needed*. <https://decentralization.ua/news/17963>
12. Ukrinform (2023) *The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>
13. International Organization for Migration (2024). *Report on internal displacement in Ukraine*. Available at: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf
14. Ukrinform (2024) *About 40% of Ukrainians need humanitarian aid – UN*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3883647-gumanitarnoi-dopomogi-potrebut-blizko-40-ziteliv-ukraini-oon.html>
15. Xin D., Koliada T., & Muzychenko G. (2021) Assessment of the impact of budget decentralization on sustainable development of territorial communities in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, no. 7(4), pp. 8–17. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-4-8-17>

Стаття надійшла до редакції 11.10.2024